
Id. Szabó István

A KISTERENYEI HŐSI EMLÉKMŰ

A legfrissebb hír az volt otthon, hogy a főjegyző úr már kétszer is keresett. Arra kért, hogy sürgősen keressem fel, fontos ügyben.

Közölte velem: a képviselő-testületi gyűlés egyhangúan megszavazta, hogy a község főterén egy Kisterenyéhez méltó hősi emlékművet állíttat a világháborúban elesett hősöknek. Engem jelöltek az emlékmű elkészítésére. Arra kért a főjegyző úr, hogy mivel őt a főispán úr személyesen nem ismeri, menjünk el hozzá ketten, előterjeszteni a képviselő-testület határozatát, és ha támogatásra találunk, meg is lehet kezdeni a munkát.

Megbeszéltük az utazást, én meg hozzáfogtam az emlékmű tervezéséhez.

Már régi álmom: ha nekem egy életnagyságú szobrom állna köztéren, én lennék a világ legboldogabb embere! Abban is biztos voltam, hogy a főispán úr engem támogat.

De ez még nem elég. Nem érett még meg bennem a gondolat, hogy mit tudnék csinálni, mikor az egész ország már tele van mindenfajta szuronyt szegező, kézigránátot dobó szobor-katonákkal. Inkább nem csinálok semmit, mint hogy effélét csináljak.

Abból indultam ki: elmennek az emberek a háborúba, itthon marad a család, gyerekkézre jut a munka. De még a gyermek is belekerült a háborúba, mert aki a háború kezdetén tizennégy-tizenöt éves volt, azt még elvitték.

Így őrlődtem a gondban. Felkeltem éjfélkor, gyúrtam az anyagot. Először ekével mintáztam a népfelkelőt meg a gyerekét, de az eke nagyon kilógott a kompozícióból. Majd kaszával ábrázoltam azt, hogy gyerekkézre maradt a munka.

Ezzel a gondolattal foglalkoztam, ezt vittem megmintázva a fényképészhez, hogy meg tudjam mutatni, ahol kell.

Elutaztunk a főjegyző úrral Balassagyarmatra, a főispán úrhoz. Nagy értekezletet tartottak, mert tele volt a folyosó is urakkal. A főispán úr szobája meg tömve. Annak ellenére a titkár úr bejelentette, hogy itt vagyunk. Nyilván azért, hogy az urak előtt nyilatkozzak a vásár eredményéről. Beléptettek engem a főispán úr szobájába, a párnázott ajtón. A főispán úr bemutatott:

– Szabó István kerékgyártómester, aki egyszerre átváltott a mesterségből a művészetbe... No, Pista fiam, hogy zajlott le a Nemzetközi Vásár?

– Elfogyott az áru, méltóságos úr. Kiürültek a tulipános ládák, a sokfajta anyagból csak a minta maradt, ami arra kellett, hogy még rendelést csinált vele a nagyságos asszony.

– Magadról beszélj, hadd hallják az urak.

– Én magamról csak annyit tudok mondani, amit a drótos tót mondott, amikor a kazári rezesbanda rákezdett: neki legjobban tetszett a cintányéros, ilyen kellene még vagy hat, a többi mehetne az anyja izéjába... Nekem is jó lenne efféle vásár hatszor egy esztendőben. Mindent eladtam, még rendelést is kaptam.

– De hallom ám, hogy a menyecskéket is megszelídítetted. Be ne gazolj nekem, Pista, a kutya teremtedet, mert az én becsületedre engedték a vásárra őket. Nehogy az én bőrömre menjen a játék!

Úgy rám pirított a főispán úr az urak előtt, hogy majd elsüllyedtem. Azok meg nevettek rajta, ami nekem sehogy se tetszett. Nem tudtam mást felelni, azzal vágtam ki magam:

– Méltóságos úr: az az Isten katonája, ki az ágyát felcsinálja!

Erre kitört általánosságban a szabadjára engedett nevetés, amit egyszerre hagytak abba, mikor a főispán úr azt mondta:

– Várjatok meg, Pista! Egy óra múlva végzünk, veled is beszélhetek.

Egyszer csakugyan ránk került a sor. Bemutattam a főjegyző urat, és ő előterjesztette az ügyünket. Megmutatta a képviselő-testület határozatát, átadta Lénárd Károly bányaigazgató üdvözlését, aki szintén kéri a főispán úr magas támogatását. A főispán úr ráfeleli:

– Nem tudom, a főjegyző úr tudja-e, hogy amely vállalkozás meghaladja a kétezer pengőt, arra országos pályázatot kell hirdetni.

– Én tudom, méltóságos uram, de mi választjuk ki, hogy nekünk melyik szobor kell. És nekünk a mi művésznünk munkája kell.

– Még egy nehezebb része is van a dolognak. Az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács engedélye nélkül hősi emlékművet felállítani nem lehet. Itt van most a balassagyarmati Madách-emlékmű. Most történt meg a pályázatról való döntés. Sidló Ferenc szobrászművész nyerte meg, ő fogja készíteni a szobrot.

Erre behozta gipszmintáját, és megmutatta.

– Na, fiam, csináld meg az elképzelésed, így, ilyen kis méretben. Mindent elkövetek a támogatásodra.

– Én nem vagyok hivatalosan szobrász, nekem nem lehet kis mintát csinálni és azt bemutatni, hogy a jóváhagyást megszerezsem. Ki hiszi azt el rólam, hogy kis méret után meg tudom majd a nagyot is csinálni? Ezt még a főispán úrtól sem kívánhatom, de nem is kívánom senkitől. Azért a teljes méretben elkészítem a szobrot. És ha jó lesz, akkor kérem a támogatását.

Ha nem leszek ura, arról sem tehetek. Erőn felül nem lehet kapálódzni, meg minek is. Akkor majd látja a főispán úr is, hogy érdemes-e támogatni vagy sem, de én addig nem kötelezhetek senkit, míg meg nem mutatom, hogy mit végeztem.

Azt a választ kaptam:

– Fogjál hozzá, Pista fiam, én bízom benned. A főjegyző úr meg támogassa. Ha már látni lehet valamit, megpróbálom, leviszem Sidló méltóságos urat. Ő segíthet rajtad, mert ő benne van a Tanácsban. Zárd magadra az ajtót, ne engedj be senkit, hogy megzavarjon a gondolkodásban.

A főjegyző nem győzte eléggé hajtogatni, hogy milyen kedves a főispán úr. Nagyon örül, hogy eljött velem, és hogy én milyen bátran beszélek vele...

*

Eljött az ideje a hősi emlékmű leleplezésének. Az ünnepség megrendezésére külön bizottságot alakítottak. A bizottság elnöke az esperes úr lett. Meghívót is nyomtattak. Az állt benne, többek között, hogy 1937. október 24-én, vasárnap leleplezik Kisterenye világháborúban elesett fiainak hősi emlékművét, az ünnepi beszédet dr. Soldos Béla, Nógrád és Hont vármegyék főispánja tartja, az emlékművet megkoszorúzza a belügyminiszter. Az is belekerült a szövegbe: „A szobor alkotója: Szabó István szobrászművész, a község szülötte.” Az esperes nem akart hozzájárulni, hogy így nyomtassák ki. A vitán hosszasan bizonyította, miért nem jár nekem a *művész* cím:

– Ez úgy nézne ki, mintha a dorogházi plébános felkötné a lila övet, és nagyságos esperesnek szólíttatná magát, akárcsak én. Márpedig én megdolgoztam azért, hogy nagyságos címem van. Nem engedem meg, hogy aki tegnap még *kerékgyártó* volt, ma, minden diploma nélkül *szobrászművész* címet kapjon. „Szabó István *őstehetség*.” Nem tisztább és magasztosabb ez? Nem ez-e a törvényes elismerése annak a kéthetes munkának, ami alatt a szobrot megcsinálta? A többi csak mesterségbeli része volt a dolognak. Ráadásul a tisztelt „művész úr” még a Krisztus értékét is a maga szája íze szerint mérte. Ezen nem is csodálkozom. Tíz éve vagyok itt, kedves uraim, de még nem láttam a fajtájából senkit, hogy átlépte volna a templom küszöbét.

Kiss Endre, a községi vezető jegyző, az Irodalmi és Művészeti Tanács levelére hivatkozva védte az én „művész” címemet.

Végül is a szavazás a javamra dőlt el. Így nyomták rá a meghívóra a nevem után a *szobrászművész* titulust.

Az öreg Vignali a fiával, Guzival együtt megérkezett még szombaton este a vonattal. A legjobbkor, mert nálunk, a családban éppen lagzi volt, a legkisebb lánytestvérem ment férjhez.

Raffi bácsi nagyon megbarátkozott az apámmal. Azt is kisütötték, hogy egyidősek, két nap különbséggel. Rögtön összetegeződtek. De mulattunk mink is. Táncoltunk, daloltunk. Guzinak nagyon jó hangja meg nagy gyakorlata volt a mulatozásban, feltalálta magát vidéken is. Minden nótát ismert, a cigányok meg észrevették, hogy pengővel fizet.

A feleségem figyelmeztetett bennünket, hogy a holnapi napra való tekintettel pihenjünk le. Nálunk aludtunk.

*

Reggel már nagy mozgás volt. Lázban égett az egész falu. Hat órakor zenés ébresztő verte fel a népet – ez sem történt meg még Terenyén.

A kocsmákat bezárták tíz órakor, a kocsmárosoknak megparancsolták: csak akkor nyithatják ki, ha a szoborról lehull a lepedő.

Gyönyörű októberi nap volt. Jöttek a népek felpántlikázott kocsikkal. Hozták a leventéket a szomszéd falukból. Hömpölygött a nép az állomásról. Rengetegen összeverődtek.

Megkezdődött a tábori mise. Folytatódott az ünnepi beszédekkel. A főispán úr sort kerített az én dicséretemre is. Azt mondta a végén:

– Erről a helyről köszönöm meg neked, Szabó Pista, hogy ez a szobor itt áll, és állni fog időtlen időkig.

Mellettem állt az édesapám, Raffi bácsi meg Guzi. Az apám könnyezett a meghatottságtól. Azt mondja neki a Raffi bácsi:

– Nincs itt semmi baj, Marci. Olyan fiad van, aki neked még sok örömet szerez.

Ünnepi ebédet a meghívott vendégeknek a parókián adtak. Mink is elballagtunk a vendéglőbe, ahol már zsúfolva volt a terem, de azért jó helyet szorítottak. Minket ugyanis nem hívtak meg az ünnepi ebédre. Sem engem, sem az öntömestert.

Az ünnepi ebéden a főispán úr egyszer csak felemelte a poharát:

– Gyere ide, Pista fiam, hadd öleljelek meg!

Néma csend lett.

– Hol vagy, Pista?

Az esperes úr kimentett:

– Nem jött el, mert az éjjel lakodalomban volt, és pesti vendégei vannak.

A csúf hazugság azonban kiült az ábrázatára. Nem is élvezte sokáig, hogy az előkelőségek körében kérkedhet, mert azok nagyon gyorsan felkerekedtek. Azt sem tette a kirakatba, amit a főispán úr mondott neki búcsúzáskor.

Azért mink mégis megtaláltuk a helyünket, jól éreztük magunkat. A vendéglőben felpezsdült a jókedv, a falubeliek odajöttek hozzánk koccintani.

A cigányok is kitétek magukért. Mulattunk, daloltunk, összetoltuk az asztalokat. Nem hiányzott a belügyminiszter, sem a plébános úr.

*

A szobor állott, de én nem állottam sehogy. Vártam az elszámolásra. Úgy látszott, hogy ki akarnak semmizni, a nekem járó összegből bőven el akartak venni az egyház javára. Mi közöm nekem az egyházhoz? Kipakoltam a főjegyzőnek. Annyira fajult köztünk a dolog, hogy azt mondtam neki:

– Maga csak annyiban különbözik az esperestől, hogy az ügyetlenül csinálja a ravaszságát, azt hamar meglátni, de maga burkolva, hogy ne lássuk. Így maga rosszabb, mint a pap. Most sül ki, hogy tízezer pengős munkából, aminek a fele engem illet, nem tud kifizetni. Miért nem mondta ezt egy évvel ezelőtt?

Kiszáradt a torkom, nem találtam szavakat. Bevágтам az ajtót úgy, hogy hullott a vakolat. Elmentem a kocsmába, magamba fojtani a keserűségem.

A főjegyző összehívta a képviselő-testületi tagokat, akiket könnyen lehetett rángatni, a virilistákat meg a pótagokat, hogy a felelősséget átrázza magáról. Grosz Sándor kereskedő virilista felszólalt itt, és ilyesmit mondott:

– Tisztelt képviselő-testületi gyűlés! Nem azért vagyunk a község fejei, hogy dobálózzunk a község pénzével. Az összeg, amit a szoborra szántak, el lett költve, így Szabónak nem jár semmi. Köszönöm.

Oravecz Gábor pótag, Grosz fuvarosa, életében most szólalt először. Mikor felállt, kivörösödött, attól való félelmében, hogy belesül a mondókájába.

– Engedelmet kérek – azt mondja –, ki az a Szabó Pista? Nemrégén még béres volt.

Erre olyan csend lett, hogy csak Gábor alatt reccsent a szék.

Mindenek ellenére én mégiscsak megkaptam még aznap az ezer pengőmet. Grosz Sándor pedig került azóta, mintha én bántottam volna meg őket, nem ők engem.

(Fába faragott esztendők. Budapest, 1969)